

Vispārīgo tiesību principu attīstība e-vidē

Uldis Ķinis

Rīgas Stradiņa universitāte, Tiesību zinātņu katedra, Latvija

Ievads. Konstitucionālo tiesu praksē normas neatbilstība vispārīgo tiesību principiem ir uzskatāma par pamatu, lai attiecīgo tiesību normu atzītu par neatbilstošu Satversmei. Juridiskajā literatūrā un praksē tas arī ir attiecināts uz normatīvajiem aktiem, kas reglamentē tiesiskās attiecības elektroniskajā vidē. Tomēr ir jāatzīst, ka jautājumi, kas ir saistīti ar e-vides regulēšanu, prasa arī atvasināt citus no vispārīgiem tiesību principiem izrietošus principus. Teorijā pieņemts uzskatīt, ka vispārīgie tiesību principi, izņemot vienlīdzības principu, ir atvasināmi no Satversmes 1. panta.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Darba mērķis bija izpētīt un izanalizēt tādus jaunus, tieši ar e-vidi saistītus principus kā, piemēram, tiesiskā pēctecība, tehnoloģiskā neitralitāte, aizlieguma vienlīdzīgums – “kas aizliegts reālā vidē, tas ir aizliegts arī e-vidē” – un funkcionālā ekvivalence. Darba uzdevums ir noskaidrot, vai šie principi būtu pielīdzināmi vispārīgo principu rangam. Darbā tiek izmantota analītiskā un aprakstošā metode. Saistībā ar pētījumu tiks analizēta attiecīgā juridiskā literatūra un tiesu prakse.

Rezultāti. Vispārīgie tiesību principi, tiesiskā vienlīdzība, samērīgums, tiesiskums, pamattiesību ievērošana u. c. kā tādi ir piemērojami arī kibertelpā. Tomēr, ievērojot kibertelpas e-vides īpatnības, to piemērošanā ir iespējamās atšķirības. To nosaka e-vides juridiski nenoteiktais raksturs, kas ietver tādas pazīmes kā vienlaikus nacionāls un starptautisks raksturs, automatizēto datu apstrādes process, kas ir gaismas ātrumam pietuvināta elektronu plūsma, nosacīta anonimitāte.

Satversmes 1. pants noteic, ka Latvija ir demokrātiska republika. Teorijā un arī praksē pieņemts uzskatīt, ka tieši vispārīgie tiesību principi, izņemot Satversmes 91. pantā noteikto tiesiskās vienlīdzības un diskriminācijas aizlieguma principu, izriet no termina “demokrātiska valsts”. Juridiskajā literatūrā lielākā daļa autoru pret vispārīgo tiesību principu tiešu attiecināšanu uz e-vidi izturas piesardzīgi, jo e-videi jau nav robežu. Protams, ciktāl visas tiesiskās attiecības, kas saistītas ar e-vidi, attiecas uz nacionālo valstu jurisdikciju un pakļaujas nacionālās valsts tiesiskajam regulējumam.

Tādēļ, ja Latvijā pieņemta norma neatbilst vispārīgo tiesību principiem, tad saskaņā ar Satversmes tiesas praksi tā ir antikonstitucionāla. Tomēr starptautiski – īpaši jautājumos, kas saistīti ar aizliegumiem – valstīm nav vienota viedokļa, vai nacionālā likumā noteiktais aizliegums, kas tieši attiecināms uz darbībām, kas notiek reālā vidē ar subjekta līdzdalību, ir tādā pašā līmenī attiecināms uz e-vidi.

Secinājumi. Kibertelpas e-vide ir kļuvusi par būtisku sabiedrības labklājības sastāvdaļu. Tāpēc ir īpaši svarīgi meklēt risinājumus, lai personas, saņemot pakalpojumus e-vidē, tiktu tiesiski aizsargātas. Demokrātiskā sabiedrībā likumdevējam, izpildvarai, tiesu varai ir jāievēro vispārīgo tiesību principi.

Tomēr, izstrādājot normatīvo regulējumu saistībā ar e-vidi, likumdevējam ir jāmeklē arī jauni paņēmieni, kas dod iespēju vispārīgo principu juridisko spēku attiecināt arī uz e-vidi. Tiesiskā skaidrība, pēctecība – tas neapšaubāmi ir princips, kas jāievēro likumdevējam, izstrādājot normatīvos aktus, kuri paredzēti e-vides regulējumam. Tomēr nereti šo principu piemērošana likumdevējam prasa vispirms izvērtēt, vai ar esošo normatīvo regulējumu ir iespējams sasniegt normā paredzēto leģitīmo mērķi. Identisku darbību, kuras mērķis reālā vidē un e-vidē ir sasniegt identisku mērķi, nereti ir grūti definēt identiski. Tas ir uzdevums, kas jāveic pētniekiem, likumprojekta sagatavošanas procesa sākumā.